

avocatul
poporului
OMBUDSMAN

RAPORT ALTERNATIV
în baza Convenției ONU
privind drepturile
persoanelor cu
dizabilități
2024

RAPORT ALTERNATIV
prezentat de Oficiul Avocatului Poporului către
Comitetul ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități
în baza Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități pentru
cea de-a 19-a pre-sesiune a grupului de lucru - PSWG (25-28 martie 2024)

Acest Raport a fost elaborat de Oficiul Avocatului Poporului (Ombudsmanul) al Republicii Moldova, în calitatea sa de Instituție Națională pentru Drepturile Omului acreditată cu statul "A".

CUPRINS

Abrevieri.....	3
I. Informații despre Oficiul Avocatului Poporului din Republica Moldova.....	4
II. Introducere.....	4
III. Prevederi generale (Articolele 1-4).....	5
IV. Informații privind drepturile specifice ale persoanelor cu dizabilități (art.5 - 31).....	6

Abrevieri:

AP - Avocatul Poporului

APDC – Avocatul Poporului pentru drepturile copilului

ASRM - Asociația Surzilor din Republica Moldova

AGSSI-Agenția pentru Gestionarea Serviciilor Sociale cu Specializare Înaltă

BNS - Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova

CES – Cerințe Educaționale Speciale

CNEJ - Centrul Național de Expertize Judiciare

CNUDPD - Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități

CPTPD - Centrul de plasament temporar pentru persoane cu dizabilități

CpPT - Consiliul pentru prevenirea torturii (Republica Moldova)

CREPOR - Centrul Republican Experimental Protezare, Ortopedie și Reabilitare

MMPS - Ministerul Muncii și Protecției Sociale

MS - Ministerul Sănătății

OAP - Oficiul Avocatului Poporului

ONU – Organizația Națiunilor Unite

PNPC - Programul Național pentru Protecția Copilului

VBG - Violența bazată pe gen

Informații despre Oficiul Avocatului Poporului din Republica Moldova

1. Oficiul Avocatului Poporului este unica Instituție Națională a Drepturilor Omului în Republica Moldova și este o instituție autonomă față de alte autorități și instituții indiferent de statul și forma de organizare a acestora. Oficiul Avocatului Poporului acționează în baza prevederilor Constituționale stabilite prin art. 59¹ din Constituția Republicii Moldova, Legea nr. 52 din 3 aprilie 2014 cu privire la Oficiul Avocatului Poporului (Ombudsmanul), Legea nr. 164 din 31 iulie 2015 pentru aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Oficiului Avocatului Poporului. Oficiul Avocatului Poporului de asemenea, este succesorul fostului Centru pentru Drepturile Omului creat în baza legii nr. 1349-XIII din 17 octombrie 1997 cu privire la avocații parlamentari. În activitatea sa, Avocatul Poporului se conduce de Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 48/134 din 20 decembrie 1993 privind Principiile referitoare la Statul Instituțiilor Naționale (Principiile de la Paris) și de alte tratate internaționale din domeniul drepturilor omului.
2. Avocatul Poporului contribuie la apărarea drepturilor și libertăților omului prin prevenirea încălcării acestora, prin monitorizarea și raportarea modului de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la nivel național, prin perfecționarea legislației ce ține de domeniul drepturilor și libertăților omului, prin colaborarea internațională în acest domeniu, prin promovarea drepturilor și libertăților omului și a mecanismelor de apărare a acestora.
3. În perioada lunii octombrie 2023, la recomandarea Sub-Comitetului pentru Acreditare, Oficiul Avocatului Poporului a fost reacreditat de către Biroul Alianței Globale a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului (GANHRI) cu statutul „A”, ceea ce prezintă recunoașterea corespunderii complete a Instituției Ombudsmanului din țara noastră cu Principiile de la Paris, document care include standardele de bază pentru funcționarea instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului.
4. Oficiul Avocatului Poporului protejează, monitorizează, și promovează drepturile omului în Republica Moldova prin cercetare, consiliere și conștientizare. De asemenea, Avocatul Poporului prezintă anual, în Parlament, Raportul privind respectarea drepturilor omului.
5. Mandatul său include, de asemenea, monitorizarea implementării instrumentelor internaționale/regionale în domeniul drepturilor și libertăților omului, dar și promovarea instrumentelor internaționale/regionale și a recomandărilor înaintate statului în domeniul drepturilor și libertăților omului. Astfel, un instrument folosit de Avocatul Poporului pentru a îndeplini acest mandat este raportarea alternativă către organismele instituite în baza tratatelor internaționale, precum este și Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CNUDPD).

I. Introducere

6. Oficiul Avocatului Poporului din Republica Moldova, furnizează raportul său alternativ în conformitate cu articolul 38 din Convenția pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități către Comitetul ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități în baza Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități pentru cea de-a 19-a pre-sesiune a grupului de lucru – care va avea loc în perioada 25-28 martie 2024.
7. În prezentul Raport, Oficiul Avocatului Poporului a abordat doar cele mai stringente aspecte din domeniul drepturilor omului, cu care se confruntă Republica Moldova, în aspectul Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități.
8. Ombudsmanul menționează că raportul elaborat de Oficiul Avocatului Poporului nu cuprinde informații privind partea stângă a Nistrului (regiunea transnistriană) – teritoriu necontrolat de autoritățile constituționale ale R.Moldovei. În pofida faptului că Reprezentanța Oficiului Avocatului Poporului de la Varnița încearcă să monitorizeze respectarea drepturilor omului în regiunea transnistriană, totuși situația reală în regiunea necontrolată rămâne a fi necunoscută. De principiu, Avocatul Poporului ține să noteze o înrăutățire a situației privind respectarea drepturilor omului în regiunea din stânga Nistrului, pentru perioada de raportare. Mai mult, în perioada anului 2023, Ombudsmanul a transmis două scrisori către Secretarul General al ONU

și Comisarului pentru Drepturile Omului din cadrul Consiliului Europei¹, în care a relatat îngrijorările sale, cu privire la situația drepturilor omului în regiunea necontrolată de autoritățile constituționale.

PREVEDERI GENERALE (Articolele 1-4)

Articolele 1-4 – Scop, definiții, principii generale, obligații generale

9. Republica Moldova a ratificat CNUDPD la 9 iulie 2010. De atunci, a fost adoptat un cadru cuprinzător privind combaterea discriminării și incluziunea persoanelor cu dizabilități, care în mare parte corespunde standardelor internaționale prestabilite de Convenție.
10. Sistemul național pentru drepturile omului este bazat pe Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, pe legislația națională și pe instrumentele internaționale, la care Republica Moldova este parte. De asemenea, statul a elaborat politici naționale corespunzătoare pentru a promova drepturile persoanelor cu dizabilități.
11. Constituția Republicii Moldova garantează protecția persoanelor cu dizabilități prin prevederile stipulate în articolul 51 care stipulează faptul că persoanele cu dizabilități beneficiază de o protecție specială din partea întregii societăți iar statul asigură pentru ele condiții normale de tratament, de readaptare, de învățământ, de instruire și de integrare socială.²
12. Principiile și obiectivele care stau la baza protecției și promovării drepturilor persoanelor cu dizabilități sunt reglementate în Legea nr. 60 din 30 martie 2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități³, care prevede noțiuni precum „adaptare rezonabilă”, „design universal”, reieșind din definițiile Convenției, însă lipsesc așa noțiuni prevăzute în Convenție ca „comunicare”, „limbaj”, „discriminare pe criteriu de dizabilitate”. Totuși Legea respectivă prevede și alte noțiuni cum ar fi „persoană cu dizabilități, dizabilitate, incluziune socială, accesibilitate” ș.a.
13. În contextul recomandărilor emise, Avocatul Poporului apreciază efortul statului de ratificare, la 4 noiembrie 2021, a Protocolului opțional la CNUDPD, astfel demonstrând bună credință pentru respectarea drepturilor omului, implementarea angajamentelor asumate în domeniu, dar și grija față de oameni.
14. Legea nr.60/2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități a cunoscut anumite modificări în anul 2022 ca urmare a sesizării Curții Constituționale, parvenite din partea Ombudsmanului pentru drepturile copilului. Până la hotărârea Curții Constituționale, Legea nr.60/2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități garanta dreptul persoanelor cu dizabilități la compensația pentru serviciile de transport, însă prin alin.(4) făcea dependentă stabilirea compensației la transport de locul de trai (raioane/municipii). Această sintagmă a constituit temei pentru stabilirea diferențiată a cuantumului compensației pentru serviciile de transport în punctul 9 din Regulamentul cu privire la modul de stabilire și de plată a compensației, care sa propus a fi revizuită.
15. Ombudsmanul consideră că reglementările în cauză sunt discriminatorii și vin în contradicție cu prevederile art. 16 combinat cu art. 47 și 51 din Constituția Republicii Moldova⁴. Prevederile menționate dezavantajau persoanele cu dizabilități severe și copiii cu dizabilități în vârstă de până la 18 ani, precum și persoanele cu dizabilități accentuate care locuiesc în alte localități decât în Chișinău și Bălți. Dat fiind, că autoritățile nu au dat curs propunerii respective, Ombudsmanul a solicitat Curții Constituționale să se expună pe această problemă. Drept rezultat, prin Hotărârea Nr. 3 din 24 februarie 2022 privind controlul constituționalității unor prevederi din articolul 49 alin. (4) din Legea nr. 60 din 30 martie 2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și a punctelor 9 și 10 din Regulamentul cu privire la modul

¹<https://ombudsman.md/avocatul-poporului-a-adresat-scrisori-oficiale-secretarului-general-al-onu-si-comisarei-pentru-drepturile-omului-din-cadrul-coe-privind-instituirea-unui-mecanism-special-de-monitorizare-a-drepturilor/>

²https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136130&lang=ro#

³https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139006&lang=ro#

⁴https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136130&lang=ro#

de stabilire și plată a compensației pentru serviciile de transport⁵, Curtea Constituțională a declarat neconstituționalitatea prevederilor.

16. În scopul prevenirii discriminării, Avocatul Poporului va continua examinarea legislației și a proiectelor de acte normative, privind corespunderea acestora la standardele Convenției, înaintând propuneri în cazul depistării prevederilor discriminatorii.

Informații privind drepturile specifice ale persoanelor cu dizabilități

Egalitatea și nediscriminarea (Articolul 5)

17. Interzicerea discriminării pe motive de dizabilitate este prevăzută în Legea nr.60 din 30 martie 2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități⁶. Această lege reglementează, de asemenea, drepturile persoanelor cu dizabilități în vederea incluziunii sociale a acestora, garantării posibilității participării lor în toate domeniile vieții fără discriminare, la un nivel identic cu ceilalți membri ai societății, având ca bază respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. O altă prevedere importantă a normei respective este formulată la art. 8 alin.(13) și stabilește că statul garantează excluderea oricărei forme de discriminare pe criteriu de dizabilitate. Chiar dacă prezenta lege oferă un grad sporit de protecție împotriva discriminării persoanelor cu dizabilități, însă, în realitate, în pofida faptului că discriminarea persoanelor cu dizabilități este interzisă prin lege, persoanele cu dizabilități se confruntă în continuare cu discriminarea în toate domeniile societății. Pe parcursul desfășurării Raportului alternativ vom face o referire mai desfășurată asupra drepturilor unde am sesizat discriminarea pe criteriu de dizabilitate.
18. Legea Nr. 121 din 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalității de asemenea, asigură egalitatea și nediscriminarea persoanelor cu dizabilități iar scopul prezentei legi este prevenirea și combaterea discriminării, precum și asigurarea egalității tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția Republicii Moldova în sferile politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții, fără deosebire de criterii inclusiv de dizabilitate.
19. Acest fapt se atestă prin Raportul general privind situația în domeniul prevenirii și combaterii discriminării în Republica Moldova anul 2022 prezentat de către Consiliului pentru egalitate. În baza deciziilor de constatare putem concluziona că faptele de discriminare au loc cu o frecvență mai mare în baza diferitor criterii inclusiv 6,82 pe criteriu de dizabilitate.
20. Avocatul Poporului acordă o mare atenție principiului egalității și protecției împotriva discriminării în exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor cu dizabilități. În acest sens **Recomandă statului să desfășoare campanii de conștientizare pentru a sensibiliza atât cetățenii cât și deținătorii de obligații.**

Femei cu dizabilități (Articolul 6)

21. Avocatul Poporului menționează femeile cu dizabilități din Republica Moldova sunt supuse discriminării și stereotipurilor negative bazate atât pe genul lor, cât și pe dizabilități, care le afectează exercitarea drepturilor. În special, femeile cu dizabilități din Republica Moldova sunt percepute ca fiind grup vulnerabil.
22. Femeile cu dizabilități se confruntă cu anumite dezavantaje atunci când urmează să se înregistreze în sistemul educațional, să se angajeze în câmpul muncii sau atunci când accesează anumite servicii. Femeile cu dizabilități în Republica Moldova sunt mai expuse la violență, sărăcie și mai puțin protejate.
23. Un studiu realizat în 2023 „Analiza nivelului de stigmatizare a femeilor cu dizabilități”⁷ demonstrează că fiecare a doua femeie care a trecut prin discriminare sau abuz nu a spus nimănui despre aceste experiențe negative, iar dintre cele care au decis să semnaleze problema, fiecare a patra nu a primit niciun fel de suport. Totuși aproximativ șase din zece femei își cunosc drepturile și sunt rezistente discriminare.

⁵ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130256&lang=ro

⁶ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139006&lang=ro#

⁷ <https://moldova.un.org/ro/221015-femeile-%C8%99i-fetele-cu-dizabilit%C4%83%C8%9Bi-au-prezentat-o-declara%C8%9Bie-pentru-crearea-unei-societ%C4%83%C8%9Bi>

24. Un alt studiu prezentat în anul curent⁸, denotă provocările numeroase a femeilor cu dizabilități în procesul de integrare pe piața muncii. Printre problemele identificate cu care se confruntă femeile cu dizabilități din Republica Moldova atunci când au încercat să-și deschidă o afacere sunt accesul în instituțiile publice, accesul limitat la finanțări și servicii de consultanță, dar și lipsa tehnologiilor moderne și a serviciilor de Internet, în special în zonele rurale.
25. În acest context, Ombudsmanul notează faptul că, deși statul pe parcursul anilor a avut progrese pozitive în combaterea obstacolelor greu de depășit femeilor inclusiv și femeilor cu dizabilități, **totuși Avocatul Poporului, atrage o atenție sporită asupra faptului că femeile cu dizabilități se confruntă cu o discriminare dublă și cu un risc mai mare de violență bazată pe gen și maltratare din aceste considerente recomandă statului să rămână în continuare o prioritate aspectele ce țin de abilitarea economică a femeilor cu dizabilități, prevenirea și combaterea violenței și a discriminării.**

Copii cu dizabilități(Articolul 7)

26. Avocatul Poporului comunică despre un alt subiect sensibil privind persoanele cu dizabilități și anume copii cu dizabilități. Copii cu dizabilități au fost mereu în vizorul Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului.
27. În anul 2022, drept an de referință pentru perioada de raportare, au fost recunoscuți cu dizabilitate primară (caz nou) 1,6 mii de copii în vârstă de 0-17 ani, 57,5 % din aceștia fiind din mediul rural. Cauzele predominante ale dizabilității primare rămân a fi tulburările mentale și de comportament (36,1%), malformațiile congenitale, deformațiile și anomaliile cromozomiale (22,4%) și bolile sistemului nervos (13,5%). De menționat că în mediul rural ponderea copiilor cu grad sever de dizabilitate în total copii recunoscuți cu dizabilitate primară a fost mai mică comparativ cu mediul urban (32,9% comparativ cu 45,8%). În anul 2022 au fost deserviți de instituțiile medico-sanitare 11,9 mii de copii cu dizabilități.⁹
28. APDC a venit cu propunerea de modificare a art. 2 alin. (2) din Legea privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni nr. 499/1999¹⁰ prin includerea excepției referitoare la posibilitatea de a beneficia de două tipuri de alocații sociale concomitent, în cazul copiilor cu dizabilități care și-au pierdut întreținătorul¹¹. Legea în vigoare, la art. 2 alin. (2), prevede că în cazul în care persoana îndeplinește condițiile pentru obținerea mai multor tipuri de alocații, stabilite prin prezenta lege, cu excepția alocației pentru îngrijire, însoțire și supraveghere, acesteia i se stabilește o singură alocație. De aici rezultă că acei copii care beneficiază de alocații sociale în virtutea gradului de dezabilitate, nu sunt în drept să beneficieze de alocații sociale în cazul pierderii întreținătorului. Din categoriile beneficiare de alocații sociale de stat cei mai vulnerabili par a fi copiii cu dizabilități care și-au pierdut întreținătorul/întreținătorii. Cele două riscuri decurg din două stări de fapt diferite, iar cumulate au un impact dublu negativ asupra stării fizice și psihice a copilului. În rezultat, autoritățile statului se fac obligate să vină cu măsuri de ordin să compenseze pierderile care nu ar fi existat, dacă nu ar fi intervenit riscurile enunțate. Menționăm că până la moment, statul nu a reacționat la propunerea de perfecționare a legislației iar modificările expuse nu au avut loc.
29. O atenție deosebită a fost acordată incluziunii sociale a copiilor cu dizabilități și a copiilor din sistemul de îngrijire alternativă de tip rezidențial, precum și promovării îngrijirii alternative de tip familial. În acest sens Guvernul Republicii Moldova a aprobat Programul Național pentru Protecția Copilului pe anii 2022-2026 și Planul de acțiuni pentru implementarea acestuia¹². Documentul setează obiectivele și acțiunile prioritare, cum ar fi diminuarea ratei sărăciei extreme în rândul copiilor de 0-17 ani de la 11,3% în anul 2019 la 8,5% în anul 2026 Guvernul își propune ca sistemul de protecție a copilului va fi guvernat eficient, în baza evidențelor, prin dialog și cooperare cu societatea civilă și partenerii de dezvoltare. Cadrul normativ va fi ajustat

⁸ <https://ro.scribd.com/document/702450467/Studiu-Identificarea-Problemelor-in-Creare-Afacerii-in-Randy-Femeilor-Cu-Dizabilitati-Din-RM>

⁹ https://statistica.gov.md/ro/situatia-copii-in-republica-moldova-in-anul-2022-9578_60434.html

¹⁰ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138812&lang=ro#

¹¹ <https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/05/04-2-10-1308-din-26.05.2023-Propunere-de-perfec%C8%9Bionare-a-legisla%C8%9Biei-Legea-p-d-aloca%C8%9Bile-sociale-nr.-499-1999-CPSSF.pdf>

¹² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131899&lang=ro

- În baza recomandărilor mecanismelor internaționale, concomitent cu alocarea resurselor financiare suplimentare din bugetul public național pentru a asigura integrarea abordării bazate pe drepturile copilului și a principiului a nu lăsa pe nimeni în urmă în toate politicile, actele normative și practicile de lucru relevante. Programul național va contribui la diversificarea și la consolidarea serviciilor de suport și la alocarea resurselor financiare bazate pe nevoile fetelor și băieților, inclusiv a celor care fac parte din cele mai subreprezentate grupuri: copii cu dizabilități, copii din mediul rural. Totuși abia în septembrie 2023 sau instituit grupurile tematice de lucru pe baza obiectivelor generale ale PNPC și sa aprobat Regulamentul de activitate a acestora. Menționăm că din grupul de lucru fac parte și angajași ai OAP.
30. Totodată, Avocatul Poporului constată că situația din domeniul respectării drepturilor copiilor cu dizabilități nu a suferit modificări esențiale în perioada de raportare. Ombudsmanul relevă faptul că accesul copiilor cu dizabilități senzoriale și locomotorii la tehnologii asistive și la servicii medico-sociale este limitat. Poziția Ombudsmanului la acest capitol este că deși există unele inițiative de asigurare a accesului la aceste echipamente totuși nu acoperă în totalitate necesitățile copiilor cu dizabilități și de monitorizare a gradului de satisfacere a acestora. Iar în mediul rural se constată o insuficiență de specialiști pregătiți în acest domeniu, care ar putea contribui la îmbunătățirea situației. Astfel, sunt cazuri unde două sau chiar trei raioane din țară sunt deservite de un singur specialist, sau în genere pentru obținerea serviciilor medicale de calitate părinții copiilor cu dizabilități sunt nevoiți să parcurgă sute de kilometri până la Chișinău.
31. Ombudsmanul a abordat subiectul copiilor cu dizabilități în mai multe paneluri și ședințe unde a comunicat despre creșterea gradului de conștientizare cu privire la necesitatea eliminării de discriminare inclusiv subiectul copiilor cu dizabilități, în special a copiilor cu autism.¹³
32. De asemenea, în contextul valorificării abordării bazate pe drepturile omului/copilului, reieșind din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului pentru anii 2023-2030 și Planului de activitate al Instituției Naționale pentru Drepturile Omului și al Direcției drepturile copilului, din cadrul OAP, prioritățile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, sunt protecția și abilitarea celor mai vulnerabile grupuri, inclusiv copii cu dizabilități.
33. Ombudsmanul salută faptul că cadrul normativ sunt în continuă dezvoltare. În ultimii ani se atestă o diversificare a modelelor de intervenție, care sunt dezvoltate și testate cu suportul organizațiilor societății civile prestatoare de servicii sociale și cu suportul partenerilor de dezvoltare. Accesul la servicii medico-sociale pentru copiii și tinerii cu tulburări din spectrul autist sau cu risc de apariție a acestora continuă să fie o provocare, deși cadrul legal a fost aprobat. Mecanismul alocării resurselor financiare pentru dezvoltarea și prestarea acestor servicii la nivel regional încă necesită a fi definitivat și pus în aplicare.
34. În anul 2023, a fost finalizată o evaluare a implementării Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018-2022¹⁴, care a arătat că acest document de politică publică a fost realizat la nivel mediu. În raportul de evaluare PNADO 2018-2022, sa arătat pe de o parte că reducerea ratei de instituționalizare a persoanelor cu dizabilități, iar pe de altă parte reducerea ratei persoanelor cu dizabilități care au fost lipsite de dreptul de luare a deciziilor în privința sa nu a fost atins. Totodată, pentru anii 2024-2027 urmează să fie adoptat un nou plan (PNADO) pentru anii 2024-2027.
- 35. Avocații Poporului recomandă statului să efectueze alocarea eficientă a resurselor financiare destinate educației incluzive și neapărat să asigure informarea continuă a cadrelor didactice cu privire la modul de interacțiune cu copii cu dizabilități,**

Accesibilitate (Articolul 9); Participarea la viața politică și publică (Articolul 29)

36. Persoanele cu dizabilități frecvent se confruntă încă cu numeroase obstacole în instituțiile publice. Ombudsmanul a avertizat în repetate rânduri, inclusiv prin rapoartele sale anuale, cu

¹³<https://ombudsman.md/post-document/raport-privind-respectarea-drepturilor-si-libertatilor-omului-in-republica-moldova-in-anul-2022/>

¹⁴ https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/raport_de_evaluare_pnado_2018-2022.pdf

- privire la accesibilitatea instituțiilor publice, inclusiv a școlilor, clădirilor municipalității, instanțelor și unităților administrative pentru persoanele cu dizabilități
37. Lipsa condițiilor de accesibilitate pentru persoanele cu dizabilități locomotorii care se deplasează cu ajutorul unui scaun rulant, în localitățile Republicii Moldova, încă reprezintă o problemă. Acest fapt se constată și în raportul Consiliului pentru egalitate din anul 2022, unde Consiliul a examinat cereri privind inaccesibilitatea drumurilor și a sediului autorității publice pentru nevoile persoanelor cu dizabilități. În acest sens, Consiliul a subliniat că accesibilitatea redusă sau lipsa acesteia constituie, pentru persoanele cu mobilitate redusă, o barieră pentru a trăi independent și pentru a participa pe deplin la toate aspectele vieții în condiții de egalitate cu ceilalți.¹⁵
  38. Ombudsmanul, reiterează constatările Consiliului pentru Egalitate și mai notează adițional acest obstacol nu restrânge exclusiv aptitudinea persoanelor cu dizabilități locomotorii de a accesa serviciile ce sunt puse la dispoziția publicului, clădiri, drumuri, școli, locuințe, spitale și locuri de muncă, dar încetinește și îngreunează integrarea socială a persoanelor cu dizabilități.
  39. Totodată, potrivit aceluiași raport, în domeniul accesului la bunuri și servicii disponibile publicului, o pondere de 23% din deciziile de constatare a faptelor de discriminare au avut loc în baza criteriilor de dizabilitate iar cel mai des invocate probleme se referă la inaccesibilitatea drumurilor și a sediului autorității publice pentru nevoile persoanelor cu dizabilități.
  40. În raportul său anual privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova pentru anul 2021¹⁶, Ombudsmanul a menționat despre o altă măsură pozitivă adoptată de Parlament și anume modificarea art. 17 din Legea nr. 60/2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. Astfel, pentru asigurarea accesibilității persoanelor cu dizabilități, s-a introdus cota de 4% din numărul total al locurilor de parcare, dar nu mai puțin de două locuri, pentru parcare gratuită a mijloacelor de transport pentru persoanele cu dizabilități. De asemenea, au fost introduse sancțiuni contravenționale pentru nerespectarea de către conducătorii de vehicule a semnelor internaționale pentru persoane cu dizabilități pe locurile de parcare.
  41. Potrivit unui articol prezentat de Ziarul de gardă în cadrul proiectului „Alegeri locale pentru toți. Campanie de informare și advocacy.”,¹⁷ În Republica Moldova, majoritatea secțiilor de votare rămân practic inaccesibile pentru persoanele cu dizabilități. Or, până în prezent încă nu există rampe de acces, toaletă adaptată, ușile sunt înguste, iar coridoarele – întunecoase. Numărul secțiilor de votare amenajate corespunzător pentru a facilita accesul persoanelor cu deficiențe de vâz sau de auz este și mai mic – doar 18 secții de votare, adică sub un procent din numărul lor total, fiind complet accesibile, arată datele unui studiu realizat în 2022. În aceste condiții, cel mai des, persoanele cu dizabilități solicită urna mobilă și votează acasă sau renunță la dreptul de a-și exercita votul.
  42. Potrivit Asociației Promo-LEX, în mun. Chișinău la alegerile locale din 2023 o persoană dizabilități nu a putut intra în incinta secției de votare în cauza lipsei rampei de acces și a votat afară, dar i s-a oferit totul și panou ca să nu se vadă unde pune ștampila¹⁸.
  43. În cadrul monitorizării respectării dreptului de a alege a persoanelor cu dizabilități la momentul campaniilor electorale au fost stabilite numeroase cazuri în care principiul egalității de șanse în implementarea drepturilor electorale pentru persoanele cu dizabilități și alte grupuri cu mobilitate redusă ale nu a fost observată populația, cauzată de lipsa sau împiedicarea accesibilității secțiilor de votare, și anume absența accesibilității arhitecturale a localurilor de votare, inaccesibilitatea zonelor adiacente secțiilor de votare și lipsa buletinelor electorale tipărite în grafie Braille.
  44. Avocatul Poporului menționează importanța aprobării regulamentului cu privire la accesibilitatea procesului electoral pentru persoanele cu dizabilități prin Hotărârea nr. 1187 din 22 august 2023 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la accesibilitatea procesului

¹⁵ <https://egalitate.md/wp-content/uploads/2021/01/raport-final-2022-rev-1.pdf>

¹⁶ <https://ombudsman.md/post-document/raport-privind-respectarea-drepturilor-si-libertatilor-omului-in-republica-moldova-in-anul-2021/>

¹⁷ <https://www.zdg.md/stiri/cum-nu-voteaza-persoanele-cu-dizabilitati-senzoriale-la-alegerile-locale/>

¹⁸ <https://promolex.md/24427-misiunea-de-observare-promo-lex-a-alegerilor-locale-generale-din-5-noiembrie-2023-noi-detalii-privind-desfasurarea-scrutinului-2/?lang=ro>

electoral pentru persoanele cu dizabilități¹⁹. Prezentul regulament stabilește cerințele de accesibilitate față de sediile secțiilor de votare și căile de acces spre sediile secțiilor de votare, responsabilitățile autorităților publice centrale și locale, concurenților electorali, instituțiilor mass-mediei, societății civile și altor subiecți implicați în procesul electoral privind asigurarea drepturilor electorale pentru persoanele cu dizabilități. Conform datelor colectate la nivel național, la alegerile locale generale din anul 2023 au candidat 28 de persoane cu dizabilități din 13 unități teritorial-administrative²⁰. Avocatul Poporului conchide că privirea dreptului de vot la fel ca și dreptul de a fi ales pe motiv de orice dizabilitate este incompatibilă cu obligațiile și standardele internaționale.

45. Chiar și în pofida acestor circumstanțe, **Ombudsmanul afirmă, cu certitudine că statul trebuie să continue să facă accesibil și posibil pentru persoanele cu dizabilități să trăiască independent și să participe pe deplin la toate aspectele vieții.**

Situații de risc și urgențe umanitare (Articolul 11)

46. În urma invaziei militare a Ucrainei de către Federația Rusă în 2022, pe parcursul anului 2022 Oficiul Avocatului Poporului și membrii Consiliului Consultativ au realizat 121 de vizite de monitorizare și de documentare în cadrul Centrelor de plasament temporar pentru persoanele refugiate, Centrului de plasament temporar al străinilor, la punctele de trecere ale frontierei de stat, precum și la punctul de trecere - Aeroportul Internațional Chișinău. În consecință, procesul de monitorizare pentru anul 2022 s-a finalizat cu elaborarea a 3 rapoarte tematice și 1 raport sinteză privind situația persoanelor refugiate²¹.
47. Contrar cerinței de respectare a principiului nediscriminării la toate etapele de cazare, de la bun început a fost problematică cazarea persoanelor de etnie romă și persoanelor cu dizabilități, fiind raportate cazuri de atitudine ostilă a administrației și personalului centrelor față de aceste persoane. De asemenea, persoanele cu dizabilități din rândul persoanelor refugiate, au fost orientate spre cazare în anumite centre, pe motiv că nu toate centrele dispun de adaptare rezonabilă.
48. Un subiect aparte îl constituie accesul limitat la educație al copiilor refugiați care vin din grupuri marginalizate, cum ar fi cei cu dizabilități fiindu-le îngrădit accesul la educație, dat fiind și refuzul reprezentanții lor legali de a frecventa orele de studii.
49. Totodată, în raportul prezentat în anul 2023 de către Keystone²², părinții copiilor cu dizabilități refugiați au menționat că accesul limitat la servicii medicale specializate, inaccesibilitatea sau indisponibilitatea serviciilor de suport în zona lor de reședință, lipsa personalului calificat în instituțiile de educație timpurie care să ofere sprijinul necesar, afectează accesul copiilor la educație timpurie.
50. **Avocații Poporului recomandă statului să asigure incluziunea socială deplină a copiilor beneficiari ai protecției internaționale.**

Recunoaștere egală în fața legii (Articolul 12); Accesul la justiție (Articolul 13)

51. Avocatul Poporului pe parcursul anului precedent a mai promovat și a susținut ideea autorităților publice de a modifica Legea nr. 198/2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat²³ în partea ce ține de extinderea listei beneficiarilor de asistență juridică garantată de stat, incluzând și persoanele cu dizabilitate severă și accentuată, indiferent de nivelul veniturilor acestora. Ombudsmanul apreciază modificările implementate și încurajează autoritățile responsabile să continue eforturile de mărire a plății beneficiarilor, care s-ar putea încadra sub auspiciile Legii nr. 198/2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat.
52. Ombudsmanul menționează sub aspect legislativ, asigurarea dreptului la un proces echitabil s-a reflectat și în modificarea Legii nr. 68/2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar²⁴ prin completarea, datorită intervențiilor Ombudsmanului, a art. 75 cu alin.

¹⁹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139043&lang=ro

²⁰ https://www.ipn.md/ro/persoanele-cu-deficiente-de-vedere-au-avut-acces-limitat-8012_1100549.html

²¹ <https://ombudsman.md/rapoarte/drepturile-persoanelor-straine/>

²² https://www.keystonemoldova.md/wp-content/uploads/sites/4/2023/08/ROM_Analiza_Situationala.pdf

²³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141538&lang=ro#

²⁴ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132473&lang=ro#

- (51) care prevede următoarele: „Costurile expertizelor judiciare efectuate în scopul instituirii unei măsuri de ocrotire judiciară sunt suportate din bugetul de stat”. Astfel, această modificare are un impact pozitiv asupra persoanelor social-vulnerabile și vine să aplice o implementare corespunzătoare a prevederilor prestabilite de Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități. Totuși, din monitorizarea Avocatului Poporului în baza cererilor parvenite în adresa Oficiului, se constată faptul că deși Legea 68/2016, a fost modificată mecanismul de implementare încă până în prezent nu a putut fi aplicat. Astfel, problema a fost depistată în sintagma de modificare „din bugetul de stat”, astfel că nici unu din instituțiile publice nu dorește să-și asume aceste cheltuieli. Respectiv, se constată faptul că spre exemplu atunci când expertiza judiciară este ordonată de instanța judiciară, aceasta consideră că, costurile urmează a fi acoperite de Centrul Național de Expertize Judiciare, iar respectiv, CNEJ consideră că aceste cheltuieli urmează a fi acoperite de către ordonator, respectiv de către instanța de judecată.
53. Predomină în continuare reticența autorităților în asigurarea în asigurarea practicilor nediscriminatorii al persoanelor cu dizabilități în cadrul sectorului justiției. Se atestă anumite acțiuni al statului în urma ratificării Convenției ONU pentru persoanele cu dizabilități din 2010 însă lacunele cadrului normativ încă mai continue să contribuie la formarea unor practici discriminatorii în raport cu persoanele cu dizabilități. Acest fapt se dovedește prin sesizarea Curții Constituționale de către Avocatul Poporului în anul 2022 unde a solicitat Curții exercitarea controlului constituționalității cuvântului „locomotorii” din conținutul art. 213 alin. (3) al Codului de procedură civilă, precum și a redacției alin. (1¹) al art. 216 din Codul de procedură civilă, în măsură în care nu este prevăzută posibilitatea audierii martorului persoană cu dizabilități prin intermediul videoconferinței la sediul unei alte instituții decât cele prevăzute în lege, cum ar fi, instituției de asistență socială sau la sediul autorității tutelare, etc. La originea sesizării a stat adresarea Centrului pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități prin care a susținut că prevederile respective din Codul de procedură civilă restrânge dreptul persoanelor cu dizabilități de a participa în ședința de judecată prin intermediul videoconferinței.²⁵
54. De asemenea, la acest subiect sa expus și Consiliul pentru egalitate a constatat că prevederile art. 213 alin. (3), care enumeră exhaustiv participanții care pot solicita să fie audiați prin intermediul videoconferinței în cazul imposibilității de a se prezenta fizic la ședința de judecată, exclud persoanele cu dizabilități, altele decât cea locomotorii, de a face uz de această prerogativă. În această privință, Consiliul a statuat că persoana cu dizabilitate de vedere, de auz, psihosocială sau dizabilitate provocată de o afecțiune generală se află în situație comparabilă cu persoana cu dizabilitate locomotorie sau cea internată într-o instituție medicală, pentru că în toate cazurile imposibilitatea de a se prezenta fizic la ședințele de judecată decurge din starea de sănătate a acesteia. Respectiv, în aceste situații este necesară asigurarea unei accesibilizări adecvate, astfel încât persoanele cu dizabilități să poată să-și exercite efectiv drepturile.²⁶
55. Avocatul Poporului notează că deși are un scop legitim, această practică poate genera consecințe nefavorabile pentru persoana cu dizabilități, deoarece din cauza vulnerabilității este pusă într-o situație defavorabilă pentru că audierea la biroul notarial sau al executorului judecătoresc ar prevedea anumite costuri, pe care persoana cu dizabilități ar fi în dificultate a le suporta.
56. Constatările enumerate mai sus reiese și din decizia CtEDO. Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a comunicat în 2022 Guvernului Republicii Moldova un nou caz de încălcare a drepturilor omului, a unei femei discriminate pe criteriu de dizabilitate și lipsite de posibilitatea de a-și apăra drepturile. Este vorba despre cazul E.T. vs Republica Moldova. Cererea vizează

²⁵ <https://ombudsman.md/avocatul-poporului-a-sesizat-curtea-constitucionala-cu-privire-la-controlul-constitucionalitatii-unor-prevederi-din-codul-de-procedura-civila-prin-care-se-restrange-dreptul-persoanelor-cu-dizabilitati/>

²⁶ <https://egalitate.md/wp-content/uploads/2021/01/raport-final-2022-rev-1.pdf>

imposibilitatea reclamantei de a introduce o acțiune în justiție pentru redobândirea capacității sale juridice²⁷.

57. Ombudsmanul recomandă statului să formeze profesioniștii din sectorul justiției privind drepturile persoanelor cu dizabilități, astfel încât să fie eliminată reticența acestora în asigurarea practicilor nediscriminatorii. Tot aici, se recomandă ajustarea legislației naționale la standardele internaționale.

58.

Libertatea și siguranța persoanei (Articolul 14)

59. În ceea ce privește tratamentul persoanelor private de libertate în spitalele de psihiatrie și instituțiile de asistență socială, Avocatul Poporului se ocupă în principal de probleme legate de Legea privind sănătatea mintală sau de probleme sistemice nerezolvate, cum ar fi plasarea persoanelor în secții securizate în instituțiile de asistență socială pe baza a unei hotărâri judecătorești și lipsa de personal și problemele de spațiu în instituțiile de asistență socială.

60. Ombudsmanul a relevat, de asemenea, că rămân îngrijorătoare prevederile Legii nr. 1402 din 16 decembrie 1997 privind sănătatea mentală²⁸ și anume faptul că art.28 conține prevederi pentru temeiurile pentru spitalizare fără liberul consimțământ. În acest sens, potrivit prevederilor prezentului articol persoana suferindă de tulburări psihice poate fi spitalizată în staționarul de psihiatrie fără liberul ei consimțământ sau al reprezentantului ei legal care acționează conform dorințelor exprimate de persoana suferindă de tulburări psihice, până la emiterea hotărârii judecătorești, dacă examinarea sau tratarea ei este posibilă numai în condiții de staționar, iar tulburarea psihică este gravă și condiționează pericolul social direct sau vătămarea gravă a sănătății ei. Avocatul Poporului notează că este necesară revizuirea acestor prevederi și stabilirea unor mecanisme de protecție clare pentru situații medicale de urgență pentru a exclude riscul de spitalizare arbitrară a persoanelor cu dizabilități psihosociale.

61. Totodată, Ombudsmanul este conștient de faptul că plasarea și detenția involuntară într-o secție securizată a unei instituții de asistență socială constituie o interferență cu drepturile omului și libertățile fundamentale ale persoanei deținute și, prin urmare, **recomandă alte forme de tratament pentru persoanele cu dizabilități mintale care au loc în comunitatea sau mediul lor de origine și solicită în mod constant consolidarea activităților care vizează consolidarea dezinstituționalizării.**

Nimeni nu poate fi supus torturii și niciunui fel de pedeapsă sau de tratament crud, inuman sau degradant (Articolul 15);

Nimeni nu poate fi supus exploatării, violenței și abuzului (Articolul 16)

62. În raportul anual privind respectarea drepturilor omului din Republica Moldova în anul 2022, Avocatul Poporului a comunicat că în centrele de plasament temporar persistă o rată înaltă de rezidenți cu dizabilitate accentuată și severă, fapt care atrage suprapunerea și intensificarea rigorilor de control și de asistență, iar în unele instituții de plasament în schema de încadrare lipsesc unitățile de psiholog. Reiterând poziția responsabililor din sistem, Ombudsmanul susține că lipsa unui psiholog are un impact negativ asupra remodelării conduitelor beneficiarilor, temperării stărilor emotive ale acestora, evaluării, reevaluării și dezinstituționalizării persoanelor. Cerința fixării și întreținerii unui corpus profesional complet și efectiv are impact direct asupra asigurării unui climat de reabilitare, îngrijire a beneficiarilor cu profil problematic și asistării rezidenților cu dizabilități locomotorii.

63. OAP a primit informații despre 36 decese în centrele de plasament temporar a persoanelor cu dizabilități cauzate de: insuficiență renală acută, insuficiență cardiacă acută, comă hiperglicemică, bronho-pneumonie, asfixie mecanică/asfixie cu bol alimentar, complicațiile infecției SARS-CoV-2. Examinând materialele remise, precum și informațiile din registrele CTPD, atestăm că unii factori de provocare a decesului rezidenților ar putea fi: omisiunea tratamentului bolilor comune în pofida sesizării necesităților și a suferințelor de către

²⁷<https://promolex.md/22152-ctedo-a-comunicat-guvernului-cazul-unei-femei-discriminate-pe-criteriu-de-dizabilitate-si-lipsite-de-posibilitatea-de-a-si-apara-drepturile/?lang=ro>

²⁸https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131976&lang=ro#

- beneficiari; doleanțele rezidenților se tratează neglijent și se examinează ca inconsistente, fapt care duce la întârzierea aplicării unor măsuri de stagnare a evoluției unei boli sau stabilirii unui diagnostic precoce pentru urmarea unui tratament eficient; tratamentele prescrise, adesea în faza fatală.²⁹
64. În același timp, Ombudsmanul remarcă că pacienții nu sunt implicați în activități ocupaționale, iar majoritatea timpului și-l petrec în dormitoare, în condiții de sobrietate și sub influența unor medicații puternic psihotrope. Mai mult, Avocatul Poporului atrage atenția despre faptul că în centrele de plasament temporar persistă o rată înaltă de rezidenți cu dizabilitate accentuată și severă, fapt care atrage suprapunerea și intensificarea rigurilor de control și de asistență, iar în unele instituții de plasament în schema de încadrare lipsesc unitățile de psiholog.
65. Cât privește situația materială din CPTPD, constatată în cadrul vizitelor de monitorizare, Avocatul Poporului atrage atenția asupra suprapopulării, lipsa de acces la lumina zilei și la lumina artificială, absența sistemului de ventilare, menținerea deplasării anevoioase a persoanelor cu dizabilități, existența elementelor care ar putea alimenta fenomenul de autovătamare și incomoditatea blocurilor sanitare.³⁰
66. Ombudsmanul comunică că insuficient valorificat rămâne asigurarea accesului în internul și curtea instituțiilor de plasament a persoanelor cu dizabilități fizice, or aceasta rămânea fi o provocare nestinsă, de asemenea lipsa unei strategii și a unui personal care s-ar ocupa de dezvoltarea autonomiei persoanei compromise plasarea pentru reabilitare, astfel inacțiunea transformă centrul de plasament într-o instituție de izolare și de adăpostire pe termen nedeterminat a beneficiarului, de asemenea activitățile ocupaționale sunt delăsate, iar beneficiarii instituțiilor de plasament rămân a-și improviza proprii activități de antrenare, care, deseori, se asociază cu agresiuni, provocări și stări depresive.³¹
67. De asemenea, Avocatul Poporului atrage atenția și asupra instituțiilor psihiatrice. Or, în cadrul vizitelor de monitorizare, membrii CpPT au constatat că infrastructura instituțiilor psihiatrice nu corespunde necesităților persoanelor care acuză dizabilități fizice. Mai mult, condițiile materiale precare de tratament alimentează fenomenul accidentelor vătămătoare. În același timp, remarcăm că pacienții nu sunt implicați în activități ocupaționale, iar majoritatea timpului și-l petrec în dormitoare, în condiții de sobrietate și sub influența unor medicații puternic psihotrope.
68. Totodată, se atestă faptul că persoanele care sunt încadrate în Centrele de plasament temporar pentru persoane cu dizabilități sunt expuse la afecțiuni severe, care excedă profilul centrelor, din cauza diagnosticării tardive și a lipsei acțiunilor de prevenire a bolilor efectuate de către angajații medicali. Avocatul Poporului notează la acest capitol faptul că plasarea persoanei într-o instituție de detenție nu poate servi drept temei pentru acordarea serviciilor medicale necorespunzătoare sau pentru limitarea acestor servicii.³²
69. În urma celor relatate, **Ombudsmanul a recomandat MMPS să adapteze instituțiile de plasament la necesitățile fizice și intelectuale ale rezidenților, inclusiv căile de acces. Tot aici, să majoreze numărul angajaților, inclusiv prin angajarea sau contractarea serviciilor alternative de ocupare, educare și socializare a rezidenților, precum și de acordare a suportului medical pentru rezidenți.**

Viață independentă și integrare în comunitate (Articolul 19)

70. Ministerul Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova a demarat în anul 2023 reforma sistemului de asistență socială „RESTART”: pentru acces echitabil la servicii sociale de calitate³³, prevede schimbări în modul de administrare a sistemului de asistență socială la nivel național. Și anume, preluarea competențelor în domeniul de la autoritățile publice locale de nivelul al doilea, inclusiv a personalului și a serviciilor sociale. Acestea vor fi gestionate de 10

²⁹ <https://ombudsman.md/post-document/raport-privind-respectarea-drepturilor-si-libertatilor-omului-in-republica-moldova-in-anul-2022/>

³⁰ <https://ombudsman.md/rapoarte/>

³¹ <https://ombudsman.md/rapoarte/>

³² <https://ombudsman.md/post-document/raport-privind-respectarea-drepturilor-si-libertatilor-omului-in-republica-moldova-in-anul-2022/>

³³ https://social.gov.md/wp-content/uploads/2023/05/Reforma-sistemului-de-asistenta-sociala_FINAL-1.pdf

- agenții teritoriale de asistență socială, create recent fiind în subordinea MMPS. În contextul reformei, începând cu 1 ianuarie 2024, finanțarea serviciului social "asistență personală" se va efectua din bugetul de stat.
71. Așadar, unitățile de asistenți personali angajați de consiliile raionale și de primăria municipiului Bălți vor fi transferate în subordinea acestor agenții teritoriale. Excepție fac municipiul Chișinău și Autonomia Găgăuză, unde în continuare serviciul de asistență socială va fi gestionat de autoritățile locale. Scopul acesteia este de a crește eficiența serviciilor publice. În vara anului trecut, peste 2 mii de asistenți personali, din cei circa 7 mii din Republica Moldova nu și-au primit salariile pentru câteva luni.
  72. MMPS explica atunci ca pachetul minim de servicii sociale, din care face parte și asistența personală, este finanțat proporțional din bugetele consiliilor raionale și municipale și din Fondul de susținere a populației. Acest fond este suplinit din taxa aeroportuara, sponsorizări și alte încasări. Pentru ca în acest fond nu s-au acumulat anul trecut suficienți bani AGSSÎ nu a putut transfera autorităților locale mijloace financiare. Astfel, circa 2800 de asistenți personali au rămas fără salarii³⁴.
  73. În continuare, potrivit ordinului semnat pe 3 ianuarie de șeful Direcției asistență medicală și socială a municipiului Chișinău, vor fi concediați toți asistenții personali care sunt la pensie, cei 190 care primeau anterior salarii din Fondul de susținere a populației. Restul din totalul celor 2.100 de asistenți personali vor fi plătiți de acum încolo doar pentru jumătate de normă. Totodată, până pe 31 decembrie 2024, în municipiul Chișinău nu va fi angajat niciun asistent personal. Municipalitatea spune că nu are suficienți bani pentru aceste servicii sociale.³⁵
  74. Avocatul Poporului și Avocatul Poporului pentru drepturile copilului au fost sesizați la începutul anului 2024 de mai multe grupuri de persoane, care și-au exprimat îngrijorarea în privința inițiativei conducerii municipiului Chișinău de a opri finanțarea serviciului de asistență personală. Avocații Poporului atenționează că această inițiativă contravine obligațiilor asumate de către statul Republica Moldova prin ratificarea instrumentelor internaționale de drepturile omului, dar și cadrului normativ și de politici publice național (Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030, Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului, Convenția ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei, Constituția Republicii Moldova, Legea nr. 370/2023 privind drepturile copilului, Legea nr. 60/2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, Legea nr. 5/2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, Strategia Națională de Dezvoltare "Moldova Europeană 2030", Programul național pentru protecția copilului 2022-2026, Programul de promovare și asigurare a egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pentru anii 2023-2027 etc.).
  75. În viziunea Ombudsmanilor, lipsa serviciului privind asistenții personali va afecta în mod cert mai multe drepturi ale copiilor și adulților. Or, renunțarea la asistenții personali va constitui un regres în acest sens iar prin stoparea finanțării serviciului de asistență personală ar putea fi afectate drepturile persoanelor cu dizabilități, inclusiv copii, beneficiari ai serviciului de asistență personală, în sensul încălcării obligațiilor asumate de către stat, prin ratificarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, de a asigura respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor cu dizabilități cum ar fi: accesibilitatea, egalitatea în fața legii, educație, dreptul de a trăi în comunitate și de a beneficia de serviciile comunitare și a obligațiilor statului de a asigura copilului cu dizabilități o viață decentă în condiții care să-i garanteze demnitatea, să promoveze autonomia și să-i faciliteze participarea activă la viața comunității.
  76. Ombudsmanul consideră, că prevederile actuale sunt în detrimentul protecției sociale a persoanei, astfel vor fi afectați și asistenții personali, care vor rămâne fără resurse pentru satisfacerea nevoilor de bază ale lor și ale persoanelor aflate în îngrijire. Deci, lipsa acestor servicii ar afecta, printre altele, dreptul la muncă, dreptul la un nivel de trai decent, dreptul la nediscriminare.

³⁴<https://protv.md/actualitate/din-ianuarie-serviciul-social-asistenta-personala-va-fi-finantat-din-bugetul-de-stat-video---2677655.html>

³⁵<https://moldova.europalibera.org/a/sute-de-asistenti-personali-din-chisinau-vor-fi-concediati-sau-vor-primi-doar-jumatate-de-salariu/32772100.html>

77. În acest sens, Ombudsmanii îndeamnă administrația publică municipală Chișinău să renunțe la inițiativa de stopare a finanțării serviciului de asistență personală, să organizeze discuții publice participative la aceste subiecte, eventual cu implicarea reprezentanților autorităților naționale și să vină cu soluții de îmbunătățire a serviciilor, dar nu de lichidare a acestora.³⁶
78. Ombudsmanul copilului a elaborat raportul tematic privind „Respectarea drepturilor copiilor în instituțiile rezidențiale Centrul Ftziopneumologic de reabilitare pentru copii Cornești și Centrul Ftziopneumologic de Reabilitare pentru Copii Târnova”. Ombudsmanul copilului a fost preocupat de problematica respectării drepturilor copiilor pe parcursul plasării în Centrele de ftziopneumologie menționate. Respectiv, se evidențiază faptul că copiii care suferă de tuberculoză sunt în continuare marginalizați și stigmatizați de restul societății. În una dintre instituții au fost depistați copii care se află în Centrul respectiv mai mult de 49 de luni, cu toate că internarea recomandată constituie termenul maxim de 6 luni cu posibilitatea de prelungire la recomandarea Comitetului format din 3 medici. APDC a recomandat expres ca MS să întreprindă măsuri în scopul evitării plasamentului copilului în scopuri care excedă tratamentul tuberculos al copilului (sejur de lungă durată), totodată MS urmează să reevalueze politica de instituționalizare a copiilor în faza de reabilitare a tuberculozei evitând la maxim posibil plasarea copilului în sistemul rezidențial.
79. În concluzie, Avocatul Poporului consideră, că prevederile actuale sunt în detrimentul protecției sociale a persoanelor și nu dețin o abordare bazată pe drepturile omului, care presupune că statul există pentru oameni, iar politicile statului nu trebuie să submineze demnitatea umană și să asigure că nici o persoană să nu rămână fără protecție adecvată. În continuare **Avocatul Poporului susține faptul că statul urmează să identifice un mecanism de asigurare a dreptului la protecție socială pentru situația descrisă.**

Libertatea de expresie și opinie și accesul la informație (Articolul 21)

80. Avocatul Poporului menționează că este important nu doar să se înregistreze și să se clasifice cazurile de discursuri de ură, ci și să se înțeleagă impactul negativ al unui astfel de discurs asupra celor care sunt vizați, în cea mai mare parte grupurile vulnerabile, cum ar fi persoanele cu dizabilități.
81. În acest sens, la începutul anului 2023 Avocatul Poporului a examinat proiectul de lege privind accesul la informațiile de interes public, care indubitabil este un produs necesar edificării unui stat unde drepturile omului prevalează, Ombudsmanul a transmis opinia sa pentru că au fost identificate aspecte care cer a fi îmbunătățite. Astfel, Avocatul Poporului a opinat în sfera accesului la informație, o preocupare sporită trebuie acordată și persoanelor cu deficiențe de vâz.
82. Or, Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nr. 60/2012 stabilește că, statul recunoaște și promovează limbajul mimico-gestual și alte moduri alternative de comunicare în calitate de mijloace de comunicare între persoane. Sistemul Braille de redare a informației, în calitate de mod alternativ de comunicare, urmează a fi implementat la nivelul furnizorilor de informații de interes public, pentru a facilita informarea corectă și la timp a solicitanților, integrarea lor socială și posibilitatea de a participa activ la administrarea treburilor publice. În concluzie, Ombudsmanul a atras atenția asupra necesității dezvoltării unui capitol destinat reglementării aspectelor legate de accesul egal și pe înțelesul tuturor la informațiile de interes public, cu axare pe persoane cu deficiențe de vâz.
83. Totodată, Avocatul Poporului a observat că Legea nr. 148 din 9 iunie 2023 privind accesul la informațiile de interes public la art. 22³⁷ impune o anumită plată dacă volumul informației solicitate pe suport de hârtie depășește 20 de pagini. Caracterul oneros al informației, în asemenea caz, ar putea lipsi unele categorii de solicitanți de obținerea acesteia cum ar fi persoane cu incapacitate de plată de exemplu pe motiv de dizabilitate sau alte categorii vulnerabile. Totodată, trebuie atrasă atenția asupra costurilor care se impun pentru

³⁶ <https://ombudsman.md/sesizarea-avocailor-poporului-legata-de-decizia-municipalitatii-chisinau-de-a-stopa-finantarea-claselor-cu-program-prelungit-in-institutiile-de-invatamant-general-si-a-serviciului-de-asistenta-person/>

³⁷ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137908&lang=ro

- prezentarea informației într-un format adaptat pentru persoanele cu dizabilități de vedere sau de auz. Spre exemplu, cum ar fi transcrierea informației în alfabetul Braille.
84. Ulterior proiectul Legii privind accesul la informațiile publice a fost ajustat, unde Ombudsmanul a remarcat că unele sugestii formulate în opinia inițială au fost încorporate în proiect însă totuși anumite recomandări nu sau regăsit în proiectul de lege, în acest sens, Ombudsmanul a revenit cu o opinie repetată și a insistat în continuare asupra recomandării pe care o consideră semnificativă și anume accesul la informația publică într-un mod egal și pe înțelesul tuturor exprimată în garantarea obținerii informației în limba solicitată în cazul minorităților naționale, precum și redată prin Sistemul Braille pentru persoanele cu deficiențe de vedere.
  85. Menționăm că până în prezent prevederile Legii privind accesul la informațiile publice din 9 iunie 2023 atestă la art.21³⁸ că informațiile de interes public sunt comunicate solicitantului în limba în care sunt disponibile, astfel recomandările opiniate de către Ombudsman nu au fost luate în considerare pe deplin.
  86. Pe parcursul anului 2022, Avocatul Poporului a continuat monitorizarea respectării dreptului la educație a copiilor cu nevoi speciale. Respectiv, Ombudsmanul concluzionează că, deși a fost înregistrate anumite progrese, situația, per ansamblu, continuă să înregistreze mai multe probleme de discriminare a copiilor cu dizabilități în sistemul educațional, și anume lipsa sau insuficiența cadrelor didactice de sprijin și a unor specialiști (psihologi, psihopedagogi, logopezi), prezența unor bariere atitudinale ale cadrelor didactice în procesul de integrare a copiilor cu nevoi educaționale speciale, alocarea neeficientă a resurselor financiare destinate educației incluzive, nevoia de informare continuă a cadrelor didactice cu privire la modul de interacțiune cu copiii cu dizabilități, în special cu cei cu sindromul Down și deficiențe mintale. Mulți copii din Moldova nu se bucură pe deplin de dreptul lor la educație. O mare parte din școli încă nu au devenit acel loc unde copiii cei mai vulnerabili și excluși, mai ales cei cu dizabilități, să poată studia și socializa. Multe încă nu fac parte din învățământul general și sunt catalogate drept „școli speciale”.
  87. Conform informației privind situația copiilor în anul 2022 în instituțiile de educație timpurie cu destinație generală erau înscrși 197 de copii cu dizabilități și 1494 de copii cu cerințe educaționale speciale³⁹. De asemenea, conform datelor MMPS, la sfârșitul anului 2022, la evidență erau circa 13,2 mii de copii aflați în situații de risc, 67,2% dintre aceștia fiind din mediul rural. Din numărul copiilor aflați în situații de risc, 334 copii erau copii cu dizabilități⁴⁰.
  88. APDC a publicat la începutul anului 2024 un raport tematic privind asigurarea dreptului la educație a copiilor cu deficiențe senzoriale⁴¹.
  89. În cadrul elaborării raportului, sa constatat că copii cu CES nu dispun de echipamente și tehnologii asistive, conform necesităților individuale, care să le asigure accesul și deplina participare la ore, de aici și scade substanțial accesul acestora la educație într-o instituție de învățământ general, dar și șansele de a învăța și a se dezvolta.
  90. Eforturi considerabile au fost depuse de către Guvernul Republicii Moldova care a aprobat în anul 2023 Strategia de dezvoltare „Educația 2030”⁴² un document de politică strategică în domeniul educației. Aceasta presupune modernizarea infrastructurii instituțiilor de învățământ, în așa fel încât să corespundă necesităților elevilor, persoanelor cu dizabilități, asigurându-le un mediu de învățare sigur, protectiv și incluziv pentru toți. Strategia „Educația 2030” vizează adaptarea mediului fizic al instituțiilor de învățământ general la cerințele persoanelor cu necesități speciale.
  91. Conform obiectivul specific 2.13 din Strategia „Educația 2030”, trebuie să fie create condiții pentru prestarea serviciilor educaționale în limbajul mimico-gestual și Braille. Totodată, trebuie să fie asigurată formarea inițială și continuă a cadrelor didactice în prestarea serviciilor educaționale în limbajul mimico-gestual și Braille. Totuși, Ombudsmanul notează că în pofida progreselor înregistrate, actualmente doar o mică parte din manualele școlare, inclusiv la disciplinele opționale sunt editate în alfabetul Braille.

³⁸ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137908&lang=ro

³⁹ https://statistica.gov.md/ro/situatia-copiilor-in-republica-moldova-in-anul-2022-9578_60434.html

⁴⁰ https://statistica.gov.md/ro/situatia-copiilor-in-republica-moldova-in-anul-2022-9578_60434.html

⁴¹ <https://ombudsman.md/post-document/asigurarea-dreptului-la-educatie-a-copiilor-cu-deficiente-senzoriale/>

⁴² https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-02-nu-900-mec-2022_1.pdf

92. Astfel, elevii cu dizabilități de vedere nu sunt asigurați cu toate manualele în limbajul Braille, ceea ce evocă implementarea doar la nivel formal a accesibilității educației pentru copiii cu dizabilitate de vedere. Deși, art.40 din Codul Educației prevede că „disciplinele opționale incluse în planul-cadru au o pondere de 10-15% în învățământul primar, 15–20% în învățământul gimnazial și 20–25% în învățământul liceal”⁴³, copiii cu probleme de văz nu pot alege disciplinele opționale pentru că nici manuale editate în alfabetul Braille pentru discipline opționale nu există⁴⁴.
93. În Republica Moldova, pregătirea specialiștilor în limbajul mimico-gestual este asigurată de către o singură instituție de învățământ superior, care deține infrastructură, suportul metodic precum și cadrele didactice instruite în acest sens.
94. În concluzie, Avocatul Poporului conchide faptul că în pofida faptului că într-adevăr au fost depuse eforturi de către stat, **totuși trebuie să fie dezvoltat un mediu fizic accesibil și a unui proces educațional individualizat în continuare, conform necesităților și potențialului de dezvoltare a copiilor cu dizabilități.**

Sănătatea (Articolul 25)

95. Avocatul Poporului comunică despre un alt subiect sensibil privind persoanele cu dizabilități și anume domeniul sănătății. În acest sens, în perioada anilor, Avocatul Poporului a monitorizat respectarea dreptului la cel mai înalt standard de sănătate.
96. În ceea ce privește accesul la serviciile de sănătate, în general se observă o atitudine preponderent negativă a respondenților față de modul în care sunt respectate drepturile la servicii de sănătate, totodată este înregistrată o îmbunătățire a opiniilor în studiul curent în raport cu cele precedente. Ombudsmanul, la fel ca în perioadele precedente, îndeamnă actorii guvernamentale să fortifice alinierea practicilor naționale în domeniul sănătății la standardele organismelor internaționale existente. Totodată, se atestă faptul că persoanele care sunt încadrate în Centrele de plasament temporar pentru persoane cu dizabilități sunt expuse la afecțiuni severe, care excedă profilul centrelor, din cauza diagnosticării tardive și a lipsei acțiunilor de prevenire a bolilor efectuate de către angajații medicali. Avocatul Poporului notează la acest capitol faptul că plasarea persoanei într-o instituție de detenție nu poate servi drept temei pentru acordarea serviciilor medicale necorespunzătoare sau pentru limitarea acestor servicii.⁴⁵
97. Potrivit unui studiu realizat de MMPS, în anul 2022 un număr de peste 10 mii persoane cu dizabilități au beneficiat de servicii de reabilitare medicală, de sănătate mintală, îngrijire și protezare în cadrul instituțiilor medicale, înregistrând o creștere ușoară în raport cu anii precedenți⁴⁶.
98. Avocații Poporului au transmis Ministerului Sănătății mai multe propuneri de măsuri și acțiuni pentru Programul național privind sănătatea și drepturile sexuale și reproductive pentru anii 2023-2027. Ombudsmanii au propus ca programul ar trebui să conțină acțiuni de sensibilizare a cadrelor medicale cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități prin formare și adoptarea de standarde etice și să asigure disponibilitatea și accesibilitatea serviciilor și facilităților de asistență medicală pentru toate persoanele cu dizabilități din întreaga țară, în conformitate cu recomandările conținute în Observațiile finale ale Comitetului ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități⁴⁷. De menționat că până în prezent Programul nu a intrat în vigoare deși a trecut deja un an de la implementarea acestuia.
99. Oficiul Avocatul Poporului, în premieră pentru Republica Moldova, a realizat o cercetare comprehensivă privind respectarea dreptului la sănătate pentru persoanele refugiate pe teritoriul Republicii Moldova. Una din constatările menționate de către Ombudsman se referă la

⁴³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138940&lang=ro#

⁴⁴ <https://ombudsman.md/post-document/asigurarea-dreptului-la-educatie-a-copii-cu-deficiente-senzoriale/>

⁴⁵ <https://ombudsman.md/post-document/raport-privind-respectarea-drepturilor-si-libertatilor-omului-in-republica-moldova-in-anul-2022/>

⁴⁶ <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2023/07/Compendiu-statistic-privind-monitorizarea-drepturilor-persoanelor-cu-dizabilitati-in-Republica-Moldova-pentru-anii-2019-2022-1.pdf>

⁴⁷ <https://ombudsman.md/propunerile-avocaturii-poporului-adresate-ministerului-sanatatii-pentru-proiectul-programului-national-privind-sanatatea-si-drepturile-sexuale-si-reproductive-pentru-anii-2023-2027/>

pachetul de servicii medico-sociale pentru persoanele refugiate cu dizabilități care nu este stabilit. Starea de sănătate de cele mai deseori necesită asistență medicală specializată, confirmarea gradelor de dizabilitate și tratamente specifice, care sunt contra cost ori greu de accesat din cauza barierelor generale. Serviciile de reabilitare și dispozitivele asertive auditive, de vâz și locomotorii pentru persoanele cu dizabilități sunt puțin disponibile, fiind acoperite în mare parte din resurse proprii ori donatori⁴⁸ în perioada de raportare, la începutul anului 2024, OAP a prezentat setul de indicatori relevanți dreptului la sănătate⁴⁹. Scopul este de a evidenția acești indicatori și de a încuraja discuții privind utilizarea lor în colectarea și analiza datelor statistice, precum și în procesul de elaborare a politicilor publice și de raportare la nivel național și internațional în domeniul sănătății. Ombudsmanul subliniază importanța acordată dreptului la sănătate în cadrul Programului de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului pentru perioada 2023-2030. Acesta a evidențiat și faptul că elaborarea unui sistem eficient și de calitate în îngrijirea sănătății este o valoare comună pentru diverse instituții implicate.

100. Ombudsmanul concluzionează că dreptul la sănătate rămâne a fi în continuare o problemă pentru stat, într-adevăr sau cunoscut anumite aspecte pozitive în acest sens, însă în continuare constituie o problemă accesul împiedicat al persoanelor cu dizabilități la reabilitarea medicală sau alte dispozitive medicale iar una din cauze sunt alocațiile insuficiente pentru servicii medicale.
- 101. În urma celor relatate, Avocatul Poporului recomandă statului să asigure nediscriminarea persoanelor cu dizabilități, în special a femeilor în domeniul sănătății și drepturilor lor sexuale și reproductive.**

Abilitare și reabilitare (Articolul 26)

102. Asigurarea drepturilor persoanelor cu dizabilități prin promovarea cadrului normativ este una dintre prioritățile MMPS, fiind asigurată prin politici și programe naționale, destinate acestei categorii⁵⁰. În acest sens, există diferite servicii care vin să protejeze dreptul la reabilitare a persoanelor cu dizabilități. Unul din aceste servicii este asigurarea cu mijloace ajutoare tehnice care se efectuează de către CREPOR.⁵¹ Acest serviciu vine să asigure populația Republicii Moldova cu mijloace ajutoare tehnice de ex. proteze, fotolii rulante, să acorde asistență medicală recuperatorie persoanelor cu dizabilități și persoanelor cu afecțiuni ale aparatului locomotor prin metode de consultare, tratament și reabilitare, în scopul menținerii sănătății lor. Astfel persoanele cu dizabilități sunt în categoria persoanelor de beneficiari.
103. Un alt serviciu binevenit este serviciul de asistență telefonică gratuită pentru persoane cu dizabilități care a fost creat ca un serviciu național de asistență telefonică gratuită pentru a oferi sprijin persoanelor cu dizabilități care necesită protecție, suport și informare. Din iunie 2019 Asociația Keystone Moldova administrează și gestionează Serviciul de asistență telefonică gratuită pentru persoane cu dizabilități prin contractare de către MMPS. Serviciul de asistență telefonică gratuită pentru persoane cu dizabilități operează cu număr național, accesibil pe întreg teritoriul Republicii Moldova, cu apel anonim, gratuit și confidențial, de la telefonul fix și mobil. Scopul acestui serviciu este acordarea accesului la informare și consultanță pentru prevenirea și reducerea situațiilor de încălcare a drepturilor persoanelor cu dizabilități.
104. Potrivit raportului de activitate al Serviciului de Asistență Telefonică Gratuită pentru Persoanele cu Dizabilități, numărul de apeluri în anul 2022 a fost în creștere comparativ cu anul 2021 cu 679 apeluri. Acest fapt se datorează din cauza multitudinilor de probleme cu care se confruntă persoanele cu dizabilități iar în contextul războiului din țara vecină Ucraina, și a crizei economice din țară, pe parcursul anului 2022 sa atestat o acutizare a stărilor de anxietate, o creștere a nivelului de stres și nesiguranță în rândul persoanelor cu dizabilități și

⁴⁸ <https://ombudsman.md/post-document/raportul-avocatului-poporului-privind-evaluarea-accesibilitatii-serviciilor-esentiale-de-sanata-2/>

⁴⁹ <https://ombudsman.md/masa-rotunda-privind-prezentarea-setului-de-indicatori-relevanti-dreptului-la-sanatate/>

⁵⁰ <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2024/01/Protectie-persoane-dizabilitati.pdf>

⁵¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130219&lang=ro

membrilor familiilor acestora⁵². Ombudsmanul salută inițiativa pozitivă și recomandă statului să fortifice parteneriatele de colaborare cu societatea civilă.

105. În continuare, potrivit Regulamentului cu privire la modul de evidență și distribuire a biletelor de reabilitare/recuperare acordate pensionarilor și beneficiarilor de alocații sociale de stat adoptat prin Hotărârea nr. 37 din 06 mai 2010 Reabilitarea/recuperarea persoanelor cu dizabilități se efectuează în Centrul de reabilitare a invalizilor și pensionarilor „Victoria” al Republicii Moldova, or. Sergheevca, Ucraina, și în Centrul de reabilitare a persoanelor vârstnice și persoanelor cu dizabilități (adulte) „Speranța”, or. Vadul lui Vodă, instituții publice în care Ministerul Muncii și Protecției Sociale exercită calitatea de fondator⁵³. Menționăm că la momentul activează doar un centru pentru că în prezent, activitatea Centrul „Victoria” din or. Sergheevca este sistată din cauza conflictului armat de pe teritoriul Ucrainei.
106. Totodată beneficiarii sunt persoanele cu dizabilități severe sau accentuate neangajate în câmpul muncii, doar acest grup de persoane au dreptul la asigurare gratuită cu bilete de reabilitare o dată la 3 ani de la depunerea cererii cu actele constatatoare. Persoanele cu dizabilități severe sau accentuate angajate în câmpul muncii și persoanele cu dizabilități medii care nu activează în câmpul muncii beneficiază de o reducere de 70% din costul biletului. Din cauza că activează doar un centru pentru reabilitare pentru persoanele cu dizabilități, numărul persoanelor care beneficiază de reabilitare și tratament balneo-sanatorial este scăzut. Acest fapt se atestă și din Raportul de activitate al Serviciului de Asistență Telefonică Gratuită pentru Persoanele cu Dizabilități unde sa constatat că perioada de așteptare pentru a beneficia de serviciile balneo-sanatoriale este una îndelungată⁵⁴.
107. Chiar și în pofida acestor circumstanțe, Ombudsmanul afirmă, cu certitudine, că dreptul persoanelor cu dizabilități nu trebuie să fie neglijat.
- 108. Prin urmare, Avocatul Poporului recomandă statului să efectueze alocarea eficientă a resurselor financiare destinate reabilitării pentru persoanele cu dizabilități, astfel încât să îmbunătățească calitățile vieții și incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități.**

Munca și încadrarea în muncă (Articolul 27)

109. Constituția Republicii Moldova (art. 43, alin. 1 și 2), prevede că „orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului. Conform Legii nr. 60 din 30.03.2012 cu privire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, statul garantează integrarea pe piața muncii a persoanelor cu dizabilități (art. 33 - 40), inclusiv dreptul la muncă, formele de muncă, obligațiile angajatorului în ceea ce privește încadrarea în muncă a persoanelor cu dizabilități, timpul de lucru și odihnă, orientarea profesională, formarea și reabilitarea acestora.
110. Legea nr.105 din 14 iunie 2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj⁵⁵ prevede obligația angajatorului de adaptarea locului de pentru a facilita exercitarea dreptului la muncă și creșterea randamentului la locul de muncă al persoanei cu dizabilități, ținând cont de necesitățile individuale ale persoanei respective pentru îndeplinirea atribuțiilor de serviciu, prin utilizarea acestuia cu dispozitive și echipamente de acces, prin angajarea personalului de suport și prin adaptarea spațiului. Totodată Legea prevede la art.38 și subvenții pentru crearea sau adaptarea locurilor de muncă pentru persoanele cu dizabilități angajatorilor persoane fizice sau juridice de drept public sau de drept privat care creează locuri de muncă sau adaptează locurile de muncă existente și care angajează în bază de contract individual de muncă, pe o perioadă nedeterminată sau determinată, cu o durată de cel puțin 12 luni, șomerii cu dizabilități. Agenția Națională compensează 50% – în cazul angajării persoanelor cu dizabilități medii și 75% – în cazul angajării persoanelor cu dizabilități accentuate și severe din costurile suportate de către angajator, necesare creării sau adaptării locului de muncă.
111. Totuși, persoanele cu dizabilități întâmpină în continuare dificultăți de angajare. Accesul lor pe piața muncii este limitat. Conform datelor statistice pentru anul 2022 a constituit 15,9% în

⁵² <https://www.kestonemoldova.md/wp-content/uploads/sites/4/2023/02/2022.pdf>

⁵³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128811&lang=ro#

⁵⁴ <https://www.kestonemoldova.md/wp-content/uploads/sites/4/2023/02/2022.pdf>

⁵⁵ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139819&lang=ro#

comparație cu 45,5% la persoanele fără dizabilitate. Printre bărbații cu dizabilități, rata de participare a fost de 16,2%, iar în cazul femeilor de 15,6%. În mediul urban, rata de participare a constituit 17,9% și în mediul rural - 15,3%. Astfel, rata de ocupare a persoanelor cu dizabilități este de trei ori mai mică comparativ cu cea a persoanelor fără dizabilități, existând o tendință de diminuare.⁵⁶

112. De asemenea, potrivit raportului general privind situația în domeniul prevenirii și combaterii discriminării în Republica Moldova anul 2022 prezentat de către Consiliul pentru egalitate, observăm că în câmpul muncii cele mai multe fapte de discriminare au avut la bază inclusiv și criteriul de dizabilitate – 2 plângeri.⁵⁷
113. În concluzie, Avocatul Poporului consideră că situația persoanelor cu dizabilități a fost dificilă pe parcursul anilor, în special criza pandemică de asemenea și-a pus o amprentă considerabilă, numărul persoanelor cu dizabilități în pofida prevederilor legale privind subvențiile pentru angajatori rămâne în continuare unul mic și se regăsesc în domenii modest plătite.
- 114. Ombudsmanul este de părere că statul ar trebui să asigure acțiuni de promovare a ocupării în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități și mecanisme de stimulare a angajatorilor să angajeze persoane c dizabilități.**

Standarde de viață și de protecție socială adecvate (Articolul 28)

115. Nivelul de trai al persoanelor cu dizabilități rămâne a fi scăzut. Măsurile suplimentare de susținere a populației, întreprinse de Guvern nu au avut un impact direct asupra nivelului de trai al persoanelor cu dizabilități. Quantumul minim al pensiilor pentru persoanele cu dizabilități⁵⁸, chiar și majorat la 1 octombrie 2021, nu acoperă minimumul de existență al persoanelor cu nevoi speciale, rata de acoperire constituind 70,5% în cazul pensionarilor cu dizabilitate severă și doar 47% în cazul dizabilității medii. Și mai mică este rata de acoperire a minimumului de existență în cazul beneficiarilor de alocații sociale de stat acordate persoanelor cu dizabilități, persoanelor cu dizabilități severe din copilărie și copiilor cu dizabilități, aceste persoane regăsindu-se sub limita sărăciei extreme⁵⁹.
116. Pe parcursul anilor pretențiile examinate de Avocatul Poporului, în marea lor parte, s-au referit la accesul limitat la serviciile sociale comunitare, cauzate de finanțarea insuficientă și dezvoltarea slabă a acestora. Lipsa de resurse financiare, locuință, hrană care ar prezuma suportul necesar a fi acordat persoanelor cu dizabilități din partea autorității publice locale, au condiționat adresări repetate ale persoanelor rămase în afara serviciilor de plasament.
117. Republica Moldova și-a asumat angajamentul să elimine toate formele de sărăcie până în anul 2030, conform țințelor 1.1 și 1.2 ale Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030, să combată inegalitățile și să asigure un sistem de protecție socială adecvat pentru toți, inclusiv cei săraci și vulnerabili (ținta 1.3), să reducă vulnerabilitatea celor săraci și celor aflați în situații de vulnerabilitate prin acces sporit la bunuri, resurse, servicii și informații (ținta 1.4 și 1.5).
118. Avocatul Poporului atrage atenția asupra faptului că estimarea coșului minim de consum pentru un trai decent ar trebui să fie realizată cu participarea diverselor grupuri de persoane cu situații social-economice diferite și cu necesități diferite, în conformitate cu principiile de abordare bazată pe drepturile omului. De asemenea, Avocatul Poporului evidențiază necesitatea estimării minimumului de existență/coșului minim pentru un trai decent pentru persoanele de dizabilități, ținând cont de nevoile speciale ale acestora și tipul de dizabilitate
119. Menționăm că în anul 2021, Curtea Constituțională s-a expus asupra unor aspecte care vizează dreptul la asistență și protecție socială, ținând cont de opinia Avocatului Poporului. Astfel, CC a stabilit un tratament diferențiat nejustificat între titularii pensiei pentru

⁵⁶ https://statistica.gov.md/ro/persoanele-cu-dizabilitati-in-republica-moldova-in-anul-2022-9460_60822.htm

⁵⁷ <https://egalitate.md/wp-content/uploads/2021/01/raport-final-2022-rev-1.pdf>

⁵⁸ <https://cnas.gov.md/slidepageview.php?l=ro&idc=725&id=6248&t=Mass-media/Intrebari-frecvente/Pensii-i-alocatii/Care-este-cuquantumul-pensiei-minime-pentru-limita-de-varsta-si-cuquantumul-pensiei-minime-de-dizabilitate/>

⁵⁹ <https://ombudsman.md/post-document/raport-privind-respectarea-drepturilor-si-libertatilor-omului-in-republica-moldova-in-anul-2021/>

limită de vârstă și titularii pensiei de dizabilitate⁶⁰. Curtea a recunoscut constituțional art. 33 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 156 din 14 octombrie 1998 privind sistemul public de pensii, în măsura în care de reexaminarea pensiei beneficiază și persoanele cu dizabilități.

În opinia sa Amicus Curiae⁶¹, Avocatul Poporului a precizat, că de dreptul la reexaminarea pensiei trebuie să se bucure atât beneficiarii pensiei pentru limită de vârstă, cât și beneficiarii pensiei de dizabilitate. În

acest sens, având în vedere faptul că articolul 33 alin. (1) lit. c) din Legea privind sistemul public de pensii excludea la acel moment beneficiarii pensiei de dizabilitate de la reexaminarea pensiei, Avocatul Poporului susține că prevederea contestată instituie un tratament diferențiat nejustificat, eșuând să asigure realizarea unui echilibru corect între principiile concurrente.

120. Ombudsmanul apreciază acțiunile întreprinse de către autorități, însă stabilește că aceste acțiuni nu sunt suficiente astfel, din totalul informațiilor recepționate, Avocatul Poporului trage concluzia că statul nu a întreprins toate măsurile necesare garantării drepturilor tuturor persoanelor cu dizabilități.

121. În acest sens, Ombudsmanul recomandă să asigure acomodarea rezonabilă a persoanelor cu dizabilități la aspectul pensiilor și alocațiilor sociale

Statistici și colectarea datelor (Articolul 31)

122. În conformitate cu datele publicate de BNS, la 1 decembrie 2023, în Republica Moldova există peste 162,3 mii persoane cu dizabilități, care reprezintă peste 6,5% din populație. Practic fiecare a doua persoană din numărul total s-a încadrat în categoria celor cu dizabilitate accentuată, unde avem o rată de 56 la sută. Persoanele diagnosticate cu dizabilitate medie au o pondere de 28 la sută, iar cei cu severă - 16 la sută. Comparativ cu anul 2021, a crescut ponderea persoanelor cu dizabilitate severă și medie⁶².

123. Totuși, până la momentul actual nu există statistici oficiale privind tipurile dizabilităților și numărul persoanelor din aceste categorii, operându-se doar cu gradul dizabilității – sever, accentuat, mediu, precum și cu factorii ce au cauzat dizabilitatea.

124. Conform Alianței Infonet⁶³, în Republica Moldova există aproximativ 15 mii de persoane cu dizabilități de vedere în întreaga țară, iar numărul celor care cunosc alfabetul Braille (litere compuse din puncte ieșite în relief care pot fi simțite cu ajutorul degetelor) este de circa 2500. De asemenea, informația privind persoanele cu acest tip de dizabilitate nu este disponibil în compartimentul statisticilor la nivel național. Potrivit Asociației Surzilor din Republica Moldova⁶⁴, în Republica Moldova sunt aproximativ 5000 persoane cu deficiențe de auz. Însă această informație nu poate fi găsită pe portalul BNS.

125. Ombudsmanul a comunicat în rapoartele sale anuale din anii precedenți⁶⁵ despre problema a lipsei de date statistice complete privind numărul beneficiarilor de pensie minimă în cazul diferitor tipuri de dizabilități și celor care beneficiază de ajutoare din partea statului, face dificilă estimarea numărului real al persoanelor care trăiesc sub limita sărăciei absolute sau extreme. Datele statistice dezagregate ar contribui la elaborarea unor politici de protecție socială mai bine orientate, care ar răspunde nevoilor persoanelor cu dizabilități și familiilor lor pentru a avea un standard adecvat de viață în societate.

126. De asemenea, la moment, nu există o evidență a copiilor refugiați cu dizabilități de vârstă preșcolară în Republica Moldova, deoarece datele colectate în cazul persoanelor refugiate nu sunt dezagregate pe criteriul de dizabilitate și nici pe grupe de vârstă.

⁶⁰<https://www.constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=7&id=2287&t=/Media/Noutati/Curtea-a-stabilit-un-tratament-diferentiat-nejustificat-intre-titularii-pensiei-pentru-limita-de-varsta-i-titularii-pensiei-de-dizabilitate>

⁶¹<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/09/04-1-07-din-21.09.2021-Opinie-CC.pdf>

⁶²https://statistica.gov.md/ro/persoanele-cu-dizabilitati-in-republica-moldova-in-anul-2022-9460_60822.html

⁶³<https://medium.com/undp-moldova/alfabetul-braille-utilizat-%C8%99i-%C3%AE-n-moldova-pentru-a-oferi-tuturor-acces-egal-la-informa%C8%9Bii-ae5c149b15ca>

⁶⁴<https://www.as.md/news/7459>

⁶⁵<https://ombudsman.md/post-document/raport-privind-respectarea-drepturilor-si-libertatilor-omului-in-republica-moldova-in-anul-2021/>

127. Ombudsmanul consideră că statul nu colectează date relevante dezagregate despre persoanele cu dizabilități pentru a concepe măsuri adecvate și a pune în aplicare Convenția cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități.
128. Or, colectarea informațiilor dezagregate cu privire la situația copiii cu dizabilități este o obligație prevăzută de CPDP, pe care statul și-a asumat-o la ratificarea Convenției, însă pe care încă nu o respectă pe deplin. În continuare Avocatul Poporului consideră necesară prezența statisticii dezagregate pentru Republica Moldova atât pentru a putea efectua o evaluare cuprinzătoare a tuturor persoanelor cu dizabilități cât și pentru a implementarea politicilor prevăzute la prezentul articol.
129. În concluzie, în timp ce persoanele cu dizabilități se pot bucura de anumite progrese, Republica Moldova nu promovează, protejează și asigură încă pe deplin drepturile persoanelor cu dizabilități.
130. Statul inițiază un proces în care urmează să colecteze date statistice cu privire la persoanele cu dizabilități, în acest sens urmează să intre în vigoare Hotărârea pentru aprobarea Matricei de indicatori statistici cu privire la persoanele cu dizabilități și modificarea Hotărârii Guvernului nr.357/2018 cu privire la determinarea dizabilității. Astfel, în calitate de INDO, Avocatul Poporului salută inițiativa elaborării a prezentei Hotărâri. Prin urmare, **Ombudsmanul recomandă statului să se asigure că toate datele colectate referitoare la situația persoanelor cu dizabilități sunt dezagregate cel puțin pe sex, vârstă și origine etnică.**